

образ ленивого, нерасторопного, медлительного человека формируют метафоры, базирующиеся на звуковых, обонятельных, вкусовых, осязательных признаках, позитивную и негативную эмоциональную оценку выражают визуальные, осязательные и вкусовые образы.

Таким образом, метафоризация перцептивной лексики русского диалектного языка отражает сложность взаимосвязи системы восприятия с другими уровнями жизнедеятельности человека. Анализ лексики, обслуживающей различные

модусы восприятия, ставит под сомнение идею Ю. Д. Апресяна о бинарной организации систем, формирующих образ человека в русской языковой картине мира, о парности систем восприятия и интеллекта. Восприятие, являющееся тем фундаментом, на котором базируется познание и оценка человеком окружающего мира, связано со всеми системами человека, что на вербальном уровне отражается в многообразии моделей перцептивной метафоры.

Литература

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 17–67.
2. Зинченко В. П. Восприятие // Большой психологический словарь / [под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко] – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – С. 74–75.
3. Кузнецова С. С. Вербализация чувственного восприятия как отражение перцептивной картины мира диалектной языковой личности: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / С. С. Кузнецова. – Томск, 2015. – 28 с.
4. Мещерякова О. А. Семантика перцепции в аспекте художественной когниции И. А. Бунина: дис. ... доктора филол. наук: 10.02.01 – русский язык / О. А. Мещерякова – Елец, 2011. – 457 с.
5. Педченко Л. В. Номинации слухового восприятия в русском языке (ономасиологический аспект) / Л. В. Педченко // Русский язык в поликультурном мире. 2011: сб. науч. тр. – К., 2012. – С. 96–100.
6. Словарь русских народных говоров. – Вып. 1–49. – СПб.: Наука, 1965–2016–
7. Харченко В. К. Лингвосенсорика: Фундаментальные и прикладные аспекты / В. К. Харченко. – М.: Либроком, 2012. – 216 с.

УДК 811.161.1'373.45

Т. Н. Смирнова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Займствованные концепты в близкородственных языках (МАЙДАН)

Смирнова Т. М. Запозичені концепти у близькоспоріднених мовах (МАЙДАН). У статті досліджується перетворення українського екзотизму Майдан у повноцінне запозичення, що втратило зв'язок з певною подією і має значення «масова акція спротиву», а також розглядаються концептуальні ознаки цієї лексики, її ціннісні та образні властивості. Аналіз контекстів засвідчує, що ціннісна семантика концепта Майдан є залежною від соціальних умов його функціонування, тому вона може бути не тією ж самою не тільки в мові-донорі й мові-реципієнті, а й в медіапросторах різних країн, в яких функціонує одна й та ж сама мова.

Ключові слова: запозичення, екзотизм, концепт, ціннісний зміст.

Смирнова Т. Н. Займствованные концепты в близкородственных языках (МАЙДАН). В статье исследуется превращение украинского экзотизма Майдан в полноценное заимствование, утратившее связь с определённым событием и имеющим значение «массовая протестная акция», а также рассматриваются концептуальные признаки этой лексики, её ценностные и образные составляющие. Приведённые контексты свидетельствуют о том, что ценностная семантика концепта Майдан зависит от социальных условий его функционирования, потому она может быть различной не только в языке-доноре и языке-реципиенте, но и в медиапространствах разных стран одного и того же языка.

Ключевые слова: заимствование, экзотизм, концепт, ценностное содержание.

Smirnova T. N. Borrowed concepts in closely related languages (MAIDAN). The article examines the transformation of the Ukrainian exoticism of the Maidan into a complete borrowing that has lost its connection with a certain event and the significance of the "mass opposition to resistance", as well as the conceptual features of this token, its value properties. The author of the article watched of the development of the concept in Russian media discourse. This concept has acquired new value meanings in the Russian conceptosphere, which distinguish it from the values of the donor language. The value component of the concept is determined by social factors and therefore has a different content in the Russian language of Russia and Ukraine. The ambivalence of the value semantics of the Maidan concept is a characteristic feature of the recipient language.

Keywords: borrowing, exoticism, concept, value content.

Импорт концептов рассматривается в современной лингвистике как инновационное явление, вызванное изменившимися социальными условиями культурного обмена между разными этносами. Заимствованные концепты изучаются в разных аспектах в работах В. И. Карасика, М. В. Пименовой, О. Н. Кондратьевой, Л. Ю. Касьяновой, Т. Б. Новиковой, И. В. Приваловой и др.

Цель данной статьи – показать, что лексема *Майдан* является заимствованным украинским концептом, т. е. элементом украинской лингвокультуры, транспонированным в русскую концептосферу. При этом в фокусе нашего внимания оказываются те трансформации, которые сопровождают процесс концептуального заимствования. В связи с этим необходимо, во-первых, обосновать, что *Майдан* – полноценное лексическое заимствование, а не украинский экзотизм – маркер «украинскости» в русском лингвистическом пространстве; во-вторых, если *Майдан* – не просто заимствованное слово, а именно концепт, он должен обладать всеми концептуальными признаками в русской картине мира, т. е. иметь содержательную новизну, лакунарную в русской концептосфере, образную и оценочную составляющие.

Лексема *майдан* давно известна русскому лексикону и отражена в разнообразных словарях. В соответствии с нашими задачами укажем только на словари иноязычной лексики, в которых *майдан* описывается как заимствование из тюркского *maidan* – «ровное, свободное место, базарная площадь» [2:453], «площадь, где проходят собрания, а в торговые дни базар» [1:338]. В справочной литературе содержатся арготические значения этого слова, например, «место тюремной торговли». В работе петербургского исследователя В. В. Химика [4] прослеживается, как прямое локальное значение данного слова «площадь» в результате нескольких метонимических переносов приобретает значение «люди, собравшиеся в данном месте, участники сходки». В. В. Химик трактует лексему *майдан* как «семантический неологизм нового времени», в структуре которого соединяются реалии истории и реалии «современной социокультурной и языковой действительности» [4:53]. Таким образом, российский автор указывает на новое значение слова, отражающее в языке реалии современной политической жизни.

Как семантический неологизм в значении «революционное событие, массовая протестная акция» лексема *Майдан* появилась в политическом дискурсе после известных событий 2004 г. В нашей работе [3:160–162] исследовалась прагматика употребления неологизма *Майдан* в политическом дискурсе русскоязычных СМИ Украины, в которых

он выступал как заимствованный концепт. Теперь появилась возможность для расширения научного описания этой лексемы в политическом дискурсе не только Украины, но и России.

Прежде всего докажем, что *Майдан* в анализируемом значении «массовая протестная акция» является полноценным лексическим заимствованием. Оно активно используется в СМИ России, насчитывает тысячи контекстных употреблений в таких популярных российских изданиях разной политической ориентации, как «Комсомольская правда», «Известия» – с одной стороны, и «Эхо Москвы» – с другой (см. Национальный корпус русского языка). Особо следует указать на широкое употребление лексемы *Майдан* в интернет-публикациях. Слово утратило обязательную привязку к киевским политическим событиям, происходившим на майдане Независимости, о чём свидетельствуют следующие контексты: *Первый русский Майдан* – Февраль 1917 года (А. Эллиадис. Украинский кризис глазами грека); *В какой из стран бывшего СССР, по вашему мнению, может случиться следующий Майдан?* («Известия», 2014, 03.17); *крымский майдан, наоборот, оказался очень полезен* («Известия», 2014, 02.28); *В конце прошлого года Янукович делал всё возможное, чтобы задушить евразийский майдан в Одессе; МВД Грузии готовится защитить страну от «майдана Саакашвили»; общество не допустит майдана в Тбилиси; харьковский майдан; видеоигра Майдан; языковой майдан, налоговый майдан.*

Наблюдаемая деривационная продуктивность лексемы *Майдан* является признаком её обрусения, укрепления в русском этнокультурном пространстве: *евромайдан, автомайдан, антимайдан, бляхомайдан* (протестная акция владельцев машин с европейскими номерами), *постмайдан, майдаун, майданить, майданутый*. Например: *«Майдаун» – этим словом частенько называют сторонников Майдана*. Л. Лябина. Новый русско-украинский словарь: 10 неологизмов постмайдана («Комсомольская правда», 2014.07.21); *Лидер антимайдана: «Власть регионам»* («Известия», 2014, 05.23); *Киевский магазин, где стёрли граффити Евромайдана, закрыли.*

Итак, контексты употребления анализируемой лексемы приводят нас к выводу, что лексема *Майдан* в значении «массовая протестная акция» является не временным обозначением конкретного события, а полноценным заимствованием.

Теперь рассмотрим, что происходит при перемещении данной лексемы в концептосферу родственного, но другого этноса. Сохраняются ли при транспонировании признаки концепта? На наш взгляд, – безусловно, сохраняются, так как лексема *Майдан* и в воспринимающем языке, как и в языке-

доноре, має ярокую ціннісну складову.

Якщо значуща сторона поняття в російському та українському медіапросторі збігається, то ціннісна складову залежить від соціальних факторів. Одноразове явище в межах одного й того ж російського мови може оцінюватися абсолютно по-різному в різних країнах та в різний час. Яскравий приклад – словосполучення *Октябрська революція*: оцінка цього події діаметрально протилежна в емігрантському середовищі та всередині СРСР, п'ятдесят років тому назад та зараз.

Цінності формуються суспільними умовами. Якщо в російськомовній Україні поняття має переважно позитивну оцінку (див. такі контексти: *ідеали Майдана, цінності Майдана, совість Майдана*), то в медіапросторі Росії оцінка коливається від переважно негативної до позитивної в залежності від політичної орієнтації авторів: див. наступні контексти: *в запалених майданом мозгах; майдан – кримінальний ад; прийшов на майдан, отримав деякі гроші, попрыгал, побігав та отримав від цього задоволення; подивіться, з яким пиететом так звані «російська ліберальна інтелігенція» відносяться до майдану; майданні кричалки; відскакали на Майдані; якщо виховання підлітків пустити на самоті, то станеться Майдан; в фільмі «Срок» перебиваються радужні*

льдинки суспільного безумства, які так і не склалися в слово Майдан; кримський майдан виявився дуже корисним. Як видно з наведених контекстів, оцінка коливається від «ада» до «пользи» в сприйнятті авторів однієї й тієї ж газети «Ізвестія» в залежності від того, до якого саме Майдану вона відноситься: Майдан в Криму – добре, в Києві – погано.

Образна складову лексеми, на наш погляд, менш детермінована соціальними факторами: в обох медіапросторах Майдан асоціюється як з подією (он *случився, виступив, вмився кров'ю, заявив, пішов, сказав*), так і з тривалим станом (*Майдан стояв, мёрз*).

Таким чином, спостерігаючи лексему *Майдан* в динаміці, можна прийти до висновку, що, в першу чергу, аналізоване значення змінило свій статус в російському мові від українізму, маркуючого конкретні події в Україні, до запозиченого з близькородственного українського мови культурного поняття, який внедрився в російську концептосферу, зміцнився в ній та отримав нові ціннісні значення, що відрізняють його від цінностей мови-донора. Вторинні, ціннісна складову розглядуваного поняття детермінована соціальними факторами та тому має різний зміст в різних соціумах однієї й тієї ж мови. В третій, ціннісна семантика в мові-реципієнті є амбівалентною.

Література

1. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов / А. Н. Булыко. – М. : Мартин, 2011. – 704 с.
2. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Изд-во Эксмо, 2007. – 944 с.
3. Смирнова Т. Н. Прагматика иноязычного слова в русской речи / Т. Н. Смирнова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія філологія – № 787. – Вип. 52. – X., 2007. – С. 160–162.
4. Химик В. В. Майдан как феномен русской и восточнославянской языковой действительности / В. В. Химик // Политическая лингвистика – № 3 (53). – Екатеринбург, 2015. – С. 57–63.

УДК 811.161.1-112'23

Г. С. Яроцкая

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Взаимопомощь и сотрудничество как ценности в истории русской лингвокультуры

Яроцкая Г. С. Взаємодопомога та співпраця як цінності в історії російської лінгвокультури. Метою запропонованого дослідження є опис особливостей мовної репрезентації конкуренції / кооперації як ціннісних пріоритетів у відносинах суб'єктів трудової діяльності в історії російської лінгвокультури. В результаті вивчення мовних фактів робиться висновок про орієнтацію на співпрацю-взаємодопомогу як засіб досягнення гармонії в міжособистісних стосунках. Когнітивна метафора конкуренції як боротьби, що є характерною для західноєвропейської культури, не акцентується в російській мовній свідомості.
Ключові слова: семантика, співпраця, цінності, російська лінгвокультура.